

Please return.



# Outreach

Հրատարակութիւն Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի  
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume IV, Number 9  
January, 1982

## ԹՕՐՕՆԹՈՅԻ Հ.Օ.Մ.Ի ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ՊԱՊԱՅԵԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷՉԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄՆԱՔԱՐԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, 15 Նոյեմբեր, 1981ին, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Թորոնթոյի Հայ Կեդրոնին մէջ Հովանաւորութեամբ Հիսիս-Արեւելեան Ամերիկայի Կրիկեան Թեմի Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Եպս. Աշճեանի, աւելի քան 900 Հայեր յուզումնախառն զգացումներով հետեւեցան կրթական նոր շէնքի մը հիմնաքարի օրհնութեան: Ուրախութեան եւ երազներու շողախաւած արցունքներ շողացին շատերու աչքերուն, յատկապէս, երբ համայնքի մանուկները՝ վաղուան սրահները իրենց ներկայութեամբ եւ կենսունակութեամբ շնչաւորողները, իրենց մատողաշ շարքերով սողանցեցին հանդիսականներուն առջեւ:

Հիմնարկէքի աւանդական ու անպաճոյճ, սակայն խորհրդալի արարողութեան, Գերշ. Սրբազան Հօր կողքին, իրենց մասնակցութիւնը բերին Հայ Կաթողիկէ համայնքէն՝ Գերշ. Նղիա Վրդ. Գիրէճեան եւ Արժ. Տ. Սեդրակ Քհնյ. Խաչատուրեան:

Կրօնական արարողութեանէն ետք, գործադրութեան դրուեցաւ յատկապէս պատրաստուած կոկիկ յայտագիր մը, որ թէ՛ իր ծրագրումով եւ թէ՛ ներկայացման ձեւով ու որակով վստահաբար բոլոր ներկայներուն տուաւ վայելքի հաճոյք եւ փոխադարձաբար վայելեց անոնց անխառն սքանչացումը: Բոլորս, մեկնումի պահուն, մեր հոգիներուն մէջ, մեզի հետ տարինք գեղեցիկ բան մը այս իրապէս օրինակելի եւ մեր համայնքային հանդիսութեանց մէջ չափանիշ հաստատող ձեռնարկէն:

Ստորեւ կը ներկայացնենք նաեւ այն պատգամը, գոր Գերշ. Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, հիմնարկէքի արարողութեանց աւարտին, ուղղեց գումարուած հանդիսականներուն:—

Հոգեւոր Հայրեր, Սիրելի հարազատներ,  
Պահ մը առաջ, երբ Հ.Օ.Մ.Ի ամենօրեայ վարժարանի եւ Պապայեան մանկապարտէզի հիմնաքարի օրհնութիւնը կը կատարէինք, մեր մտածումին եկաւ հայերէն անոյշ բառ մը՝ որ իր մէջ կ'ամփոփէր այսօրուան մթնոլորտին ամբողջ քաղցրութիւնը: Բոլորս վկաներն էինք սրբազան ընկեր մը եւ հրաշալի գործիքը ծնունդին:

Վկայ: Բառը կ'ակնարկէ անոր, նախ, որ իր հաւատքին, գաղափարին եւ իտէալին համար քաջութիւնը ունի իր կեանքի եւ մարտիրոսութեան գնով իսկ տէր կանգնելու անոնց եւ իր արեան հեղումով հռչակելու իր հաւատքը եւ յանձնառութիւնը:

Վկան, սակայն, տարբեր իմաստ մըն ունի մեր լեզուին մէջ: Վկան ան է, որ գեղեցիկ եւ վսեմ իրագործումի մը դիմաց է կանգնած, եւ կ'ապրի այդ գեղեցկութիւնը, կ'անդրադառնայ անոր իմաստին, եւ աշխարհով մէկ կը հռչակէ այն շքեղ իրագործումը՝ որ իր աչքերուն առջեւ կը բարձրանայ, կը թանձրանայ, եւ երազէն իրականութեան կը վերածուի:

Ես, վերջերս, վկայի երկրորդ իմաստով, վկան եղայ այն շքեղ կեանքին եւ յարուստեան որ մեր Հայրենիքի ժողովուրդինն է: Վերջերս Հայաստան էի, եւ այնտեղ տեսայ թէ ինչպէս մեր ժողովուրդը, որ դեռ երէկ գաղթական էր, որը ու բոսնիկ, այսօր խանդավառութեամբ լծուած է վերանորոգելու, Աստուծոյ եւ ազգին վերընծայելու այն՝ ինչ որ անցեալէն իրեն աւանդ էր եկած: Ինչպէս չուրախանայի՝ երբ կը տեսնէի թէ ինչպէս կը վերանորոգուին մեր հաւատքի բերդերն ու մշակոյթի օճախները՝ Որ Վիրապէն Սիսիան, Նորավանքէն Գլաճոր, Հայրավանքէն մինչեւ Տաթեւ: Միաժամանակ՝ վկան էի ես այն նոր կեանքին որ մեր հայրենի ժողովուրդինն էր, եւ որով՝ հինին կողքին մեր ժողովուրդը կը ստեղծէր նորը, քայլ պահելով համաշխարհային գիտութեան եւ արուեստին հետ:

Եւ ահա այսօր, Հայրենիքէն հազարաւոր մղոններ հեռու, ասպնջական Գանատայի մէջ ծուարած Հայու շար. էջ 3



Motherhood by Kegham Tazian

### The Christ Child

by Krikor Narekatsi  
(951-1003)

Translated from the Armenian  
by Diana Der Hovanesian

His aquamarine eyes have opened  
the smiling sea of morning.  
Two lightning suns have opened the dawn.

His pomegranate cheeks are pink flowers  
of the laurel, the pink flowers  
through which stem and roots  
greet man's sight with love.

His smooth arms reach, making  
a harmonious, symmetrical arch  
to hold up the world.

His mouth a double petal rose,  
his tongue a sweet voiced harp,  
his hair adorned with rosemary,  
in triple braids, shines with light.

His wrists, bouquets of violets,  
And when he breathes  
incense fills the room,  
incense with divine fire.

When he walks it will be  
as if vermilion, blue and gold  
brocades, belted with silver  
and woven with stones, will move.

Eternal glory to Him  
newly born Savior, the king.  
And to the One Who adorns Him.

©Christian Science Monitor.  
From Anthology of Armenian Poetry, Columbia University Press.

### ԽՕՄԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔԻ

Ամանորի, Սուրբ Ծննդեան եւ Աստուածայայտութեան տօներուն առթիւ մեր ջերմագին շնորհաւորութիւններն ու սրտալից մաղթանքները կը յայտնենք թեմիս Կազմերուն, Երեսփոխաններուն եւ Հոգաբարձութեանց, Կիրակնօրեայ, շաբաթօրեայ եւ ամենօրեայ վարժարաններու Տնօրէնութեանց, Ուսուցչական կազմերուն եւ Ուսանողութեան, թեմիս մէջ գործող Ազգային, Մշակութային, Բարեսիրական, Մարզական, Երիտասարդական Կազմակերպութեանց եւ մեր հարազատ ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն:

Թող խաղաղութեան իշխանը առաւել սէր, եղբայրական անկեղծ ոգի եւ գործակցութեան ու նպատակայայտ վերելքի տեսիլք պարգեւէ բոլորիս, եւ մեր Ազգային-Եկեղեցական կեանքը արձանագրէ նորանոր յաջողութիւններ, ի պայծառութիւն մեր Ս. Եկեղեցւոյ եւ ի փառս Աստուծոյ. ամէն:

Շնորհաւոր նոր Տարի եւ Բարի Կաղանդ  
Գրիստոս Մնաւ եւ Յայտնեցաւ  
Ձեզ եւ մեզ մեծ Աւետիս

Աղօթարար՝

ՄԵՍՐՈՊ ԵՊՍ. ԱՇՃԵԱՆ  
ԱՌԱՋՆՈՐԴ

We extend our heartfelt wishes for a Happy New Year and a Merry Christmas filled with joy and peace throughout to all Armenian organizations within the Prelacy, to the Executive Council, the delegates and Board of Trustees, to the principals, teachers and students of the Sunday, Saturday and Day schools, to the national, cultural, benevolent, athletic and youth organizations, and to all our beloved.

Let the Prince of peace bless us with love, sincere brotherhood and a vision to aspire towards new horizons, and with this blessing may our nation and community prosper and achieve lasting glory.

“Glory to God in the highest  
and peace on earth  
to all men of good will.”

Prayerfully,  
BISHOP MESROB ASHJIAN  
PRELATE

### Seminary Jubilee Celebrations Begin with Thanksgiving Mass

A Divine Liturgy of Thanksgiving on Sunday, November 22, officially began the fiftieth anniversary celebrations marking the establishment of the Cilician See's Theological Seminary at Antelias, Lebanon. The Thanksgiving Mass, which took place at St. Illuminator's Cathedral, was attended by a large number of Armenians from the metropolitan area.

In his sermon, Bishop Mesrob Ashjian spoke of the world-wide impact the Seminary has had during its fifty years of existence.

Mr. John M. Sutton, President of the Near East Foundation, was the special guest speaker. Rev. Sutton called upon the Armenian people to continue to “uphold the Seminary in your prayers, for they are in need of your prayers and your strength. Show that you appreciate the sacrifice they are making. Make sure that the Seminary wants for nothing.”

The drama *Vartanank*, by Dr. Herand Markarian will be presented in a benefit performance for the Seminary by the Hamazkain Armenian Cultural Association's Theatre Group on Sunday, February 28, at 2:30 p.m. in the Fashion Institute of Technology Auditorium. Tickets are available through the Prelacy office.

A full report about the committee's activities and the publication of three special booklets will be in the February issue of OUTREACH.

FEBRUARY 14, 1982

SEMINARY DAY

FEBRUARY 14, 1982

Special Seminary Day activities to be held throughout Prelacy parish communities.  
Contact your local churches.

"When shall all men's good be each man's rule. . . and universal peace be like a shaft of light across the land."

— Alfred Lord Tennyson

As we go to press with the January issue, it is mid-December and the hustle of the Christmas season is approaching its zenith.

Traffic outside our window is a little worse than usual; days seem to be shorter than usual, and, unfortunately, the same can be said about the temperament of the multitude caught up in the holiday activities.

Watching the frenzied movement it occurred to us that we Armenians are fortunate to be able to celebrate two Christmases. On December 25 we can't help but get into the holiday activity since it is virtually impossible to escape the daily bombardment of Christmas music, advertisements, cards, gifts, and office parties.

No other holiday brings with it so much anticipation and hope. The stories of the events which preceded and led up to the birth of Jesus are stories which both young and old never tire of hearing. The fascination is not simply for its sake, but for the hope that is rekindled anew each year.

This year let us have our "gift-giving" Christmas, followed by our "partying" New Year, but on January 6th let us celebrate the true spirit of Christmas, retaining that "feeling in the heart" not just for a day, but until next Christmas.

Let us commit ourselves first to understanding each other on a family level; then within our individual communities, and finally human to human throughout this universe. In so doing there is the hope that some day "all men's good shall be each man's rule, and universal peace will be like a shaft of light across the land."

ԿԱՂԱՆԴՉԷՔՆԵՐՍ

Դուք որ, ընկեր կամ բնակարան, Տակալի գիս կը կանչեք, ինչ որ ունիմ ձեզի կուտամ մի առ մի, Ամանորի այս գիշերով, — կաղանդչեք . . .

Ձեռքերս՝ որոնք մերթ միացան Աղօթելու համար լուռ, Որոնք յանախ հարուածեցին, եւ սակայն Միշտ անկաշտ մընացին, միշտ ալ մահուր . . .

Մատերս որոնք գալարեցան, Մերթ ընդելոյց, յուսալիք, Բայց երբեմն ալ բնակարանքէ՛ք քաղցրաձայն Ու մարգրե՛ք՝ քաղցրին յոյգ ու ծաղիկ . . .

Ձոյգ անձրեւներս՝ որոնք բացին Հոգիս երկու ուսի վրայ . . . Որոնք լացին աւելի ցաւն ուրիշին, Իրր ապալիր նամբաներու ուսի վրայ :

. . . Ճակատս անբիծ՝ որ շատ անգամ Գիտցաւ շիկնիլ ձեզ համար . . . Հոգիս հըպարտ՝ որ բորոտին բարեկամ Եղաւ, մանկան հետ՝ գուարբուն խոնարհ . . .

Ու սիրտս իմ, սիրտս երիտասարդ՝ Զոր ձեր առաջ նետեցի . . . Ու նետեցի՛ որ տըրորէ՛ք զայն ազատ, Որպէս զի բոյրն իմ մըխայ քաղցրը աւելի . . .

Դուք որ, ընկեր կամ բնակարան, Տակալի գիս կը կանչեք, ինչ որ ունիմ ձեզի կուտամ մի առ մի, Ամանորի այս գիշերով, — կաղանդչեք . . . ԳԷՈՐԳ ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

OUTREACH

Bishop Mesrob Ashjian, Prelate

Armenian Editor . . . . . Very Rev. Khajak Hagopian

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, New York 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscripts will be considered for publication; please include a stamped, self-addressed return envelope. We reserve the right to edit articles in order to conform to space limitations. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America. Second class postage paid at New York, New York 10016. ©1982 by Armenian Apostolic Church of America

ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ . . .

Այս կաղանդը, անցնող բոլոր կաղանդներուն նըման, վերստին յիշեցուց քեզ, սիրուն աղջնակ, ու դէմքդ, պայծառ, իր քաղցր ժպիտով աչքերուս առջև պատկերացաւ :

Արձակուրդի նախօրեակն էր եւ կ'աճապարէինք, աշակերտ թէ ուսուցիչ, հեռանալ դպրոցէն, սոնական խրախճանութիւններու՝ նաեւ շաբթուայ մը հանգիստի գեղեցիկ հեռանկարով : Դեկտեմբերի վերջին օրն էր, գորշ ու մոռայլ երկինքի մը տակ, մինչ մայրեր կուգային վազն ի վազ, իրենց զաւակները տուն տանելու ողջագործումներէ ու բարեմաղթութիւններէ ետք շրջապատին հետ, զուարթ՝ աղմկոտ : Կաղանդը հաճելի տօն է միշտ, նոյնիսկ մեծերու համար :

Առաջին պաշտօնավարութիւնս էր, համեստ թաղի մը համեստ վարժարանին մէջ ուր տեսչուհի ըլլալով դասեր էի : Քոյրերու վարժարան մը :

Ու կը պատրաստուէի մեկնիլ ինքս ալ, երբ սենեակիս դուռը բացուեցաւ եւ խեղճուկ տարագրով կին մը, զլիւն լալակ մը փաթեթած, մտաւ ներս : Քովը աղջնակ մը կար :

Ո՞վ էր՝ ինչո՞ւ կուգար ուշ այդ ժամուն, առանց առաջնորդի, առանց դուռն իսկ մատնահարելու : Բայց երկչոտ, վարանոտ : Մտողք մը չէր որոշապէս : Մտեցաւ երախայի ձեռքէն բռնած ու կանգ առնելով գրասեղանիս առջեւ,

—Տիներէն դո՞ւ իս . . . հարցուց չփոթ : —Այո, պատասխանեցի ժպտելով, բա՞ն մը կ'ուզէիր :

Իրաւունք ունէր չփոթելու : Կեղոնականը նոր էի աւարտեր :

Նայեցանք իրարու : Եւ նայեցաւ ինք մանաւանդ, գունու ու կլոր այդ պառաւը, հաւատաւոր նայուածքովը հետաքրքիր հաջերէ, ուր խաղաղութիւն մը կը տրէր հետզհետէ, եւ առանց յառաջաբանի մը պէտք չգալու՝ իր միամիտ գեղջկուհի բովանդակ անկեղծութեամբ՝ խնդրանքը յայտնեց ինձի : Կ'ուզէր դպրոց դնել երախան :

Անտէր կին էր. եկեր էր ներքին գաւառներէն սրդուն ու հարսին հետ, որոնք չկային հիմա : Տղան տարի մը առաջ մեռեր էր ձուլարանի մը մէջ՝ արկածի մը հետեւնումով, իսկ հարսը քանի մը ամիս էր վեր անհետացած էր : Չէր գիտեր, մեռած էր թէ կորած : Առտու ինք կ'աշխատէր գործը բաժնետերու տուններու կամ արտերու միջեւ, եղանակին համաձայն : Մտայ էր, լուսադարձուհի, մշակ ու «Տօտաղ» : Կ'ապրէր մըմուռը թաղած հողիին խորը եւ փոքրիկը սեղմած կուրծքին : Պէտք էր ապրէր ի վերջոյ : Հակառակ ամէն բանի չէ՞ որ իրեն ապահանած թոռնի՛կը կար . . . :

Յետոյ, տեսնելով լուրթիւնս, կը պատմէր հիննէն, թէ ինչպէս բազմանգամ ընտանիք էին, բայց հետզհետէ ցրուեցան ու նուազեցան : Ոմանք գաղթեցին օտար երկրներ, ապագան ու հանգիստը փնտրելով հոն, ոմանք մեռան՝ ծերութեան ու բաժանումի կսկիծէն, իսկ ոմանք, ասդին անդին, փորձեցին պայքարիլ կեանքին դէմ՝ օր մը եւս շահելու ճիգով մը անկէ : Կը խօսէր ինքնիրեն կարծես, ստոյկեան համբերութեամբ մը վարժուած տոկալու այլեւս դժբախտութիւններու գրոհին, ինչպէս կ'արտայայտէր աղճատ հայերէնով մը, մոռցած միջավայրը ուր կը գտնուէր, մոռցած զիս, կը պոռթկար ցաւը անցեալի թէ ներկայի, այլ նաեւ յոգնաբեկ մարմնի իւրաքանչիւր մասնիկովը ցցուած կեանքին դէմ՝ իր պողպատեայ մոյկերովը տակ ճնշող՝ տրորո՞ղ գիրենք : Բա՛ն մը կար իր մօտ, այն, փոքրիկ պատանդ մը՝ որ չես գիտեր ի՞նչ ամուր կապերով զինք կը կապէր այդ կեանքին, որ իբր ապրող խորհրդանշանը սիրոյն եւ յոյսերուն՝ կեցեր էր իր քով, նուրբ մարմինը կոր . . .

Հար. էջ 4

LETTER TO VARTAN

Anooshig Vartan,

A statement I overheard some time ago prompted me to write this letter. The person who made the statement was an Armenian, supposedly a leading member of our community. It should not be surprising but it hurt me just the same, right to the depth of my heart. It may be hard to believe that an Armenian could make such remarks as, "There is no room for religion any more. . . , " but it is unfortunately true.

I have spent a few sleepless nights ever since thinking about the times and the world we live in; about religion in general and our church in particular. How could an Armenian say such a thing? Because I am certain you too will hear such irresponsible and vicious statements I feel a duty to tell you some facts about our religion so that you will be prepared to resist such poison.

First let us look at this world from an imaginary space ship. Along with all the beautiful and majestic scenes, with all the comfort and happiness we enjoy, there are also evil forces on this earth. No one to this date, at least no one of whom I know, not even Christ, has told us why evil should exist. The fact is this force does exist and through many centuries learned men tried to prepare the human mind to overcome these evil forces. All religions have tried to preach goodwill, peace and harmonious life among men. The greatest of these religions is Christianity. Christ preached love, tolerance, faith in a loving, forgiving, immortal and permanent Father. Christ has told us that our heavenly Father is a forgiving God and that we shall find forgiveness whenever we repent because Christ knew it was impossible for humans not to make mistakes sometime or other. It will be very hard now in these few pages to talk about all the good things Christian faith has in store for us. You will learn them a little at a time. However, as I have promised I will tell you a few facts to prepare you to reply to evil men.

For almost two thousand years the Armenian church has survived natural hazards, man-made disasters and many evil temptations. Because of their unshakable faith in Christ our forefathers have found renewed strength in our church. Perhaps there have been a few weak clergymen who have sinned but it is a well known and undeniable fact that our very alphabet, our Golden Age of literature, our folklore, our folk tales and customs, in other words, the elements of our heritage have reached us with the inventions and hard work of churchmen—men who had faith in the nonphysical and spiritual values. You can challenge any Armenian to prove to you that it was not the tolerance and faith of the Armenian people which kept them alive as a nation through centuries of barbaric rule. Was it the fault of our church that devilish Turks conspired in the dark to commit the genocide? Nothing seemed to prevent them working towards that end.

Once the crime had been committed it was the faith of our forefathers which again sustained them through thirst and hunger, through plagues and persecutions. They never lost the sight of Jesus carrying his cross to Calvary!

In this troubled world today how can we say, "There is no room for religion? I can tell you how the modern psychologist would describe such behavior projection. Projection occurs when the person who has failed, instead of doing some soul-searching, instead of trying to correct himself, blames others for his failures. Which means people project their sins rather than repent and correct themselves. You see when politics and diplomacy failed to avert the genocide some Armenians started blaming the patience and peace making of the church. Obviously there were ignorant folks who believed these imasdag politicians.

There is a new word which you can learn and use sometimes. The root word imasdoon means wise. The suffix "ag" is a deductive or reducing suffix which means it tells us the thing is smaller. For example the word ked (river) becomes ked ag (brook). You can find other examples yourself. I am sure you have met boys and girls who pretend they know everything or who think what they say is the only truth. I think you call such boys 'wise guys.' Well, now you can call them imasdags and every time you use the word I hope you think of this letter and the person who taught you the word. . . Who is of course

Your loving, Eugenie Horkoor

November 1981



High School Student Night at the Prelacy

On Friday evening, December 11, 1981 at 8:00 p.m. the Ladies Guild of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church hosted a high school students' night to which all high school Juniors and Seniors were cordially invited. The Prelacy Ladies Guild organized this activity so that Armenian youth would have the opportunity to meet, socialize and discuss mutual concerns. It also allowed them to become better acquainted with their spiritual leader, Bishop Mesrob Ashjian, Prelate.

Mrs. Sosi Setian, Assistant Director of Financial Aid at Columbia University, as well as instructor of Western Armenian, was the guest speaker. Mrs. Setian spoke about financial aid available to students now applying for college admission.

The Ladies Guild of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America requests the pleasure of your company at the Seventh Annual "Feast of Light" on Saturday, the sixth of February Nineteen hundred and eighty-two The Waldorf-Astoria Jade and Astor Rooms 49th Street at Park Avenue New York City

Black Tie optional Coctails: 7:30 p.m. Donation: Dinner: 8:30 p.m. Seventy-five Dollars per person



Blessing of the cornerstone for the new building which will house the A.R.S. Day School and Babayan Kindergarten in Toronto, Canada, took place on November 15, 1981.

բեկորներու հետ միասին, վկան եմ ուրիշ ճիգի մը — Հայ Դպրոցի հիմնադրութեան, հիմնարկէի այս սըրբազան պահուն, երբ վտարանդի հայորդիներ, սիրտսիրտի տուած, ձեռք-ձեռքի տուած, Հայ լեզուին եւ Հայ մշակոյթի նոր օճախ մը կը հիմնեն: Ուրախ եմ եւ երջանիկ, որ այս գեղեցիկ օրուան վկան եմ, ձեռք հետ միասին:

Միտերի Հայրենակիցներ,  
Ասկէ շուրջ հարիւր յիսուն տարիներ առաջ, մեր լուսամտի առաջնորդներէն մին, Պաշտօնաւոր Արոյսեան, երբ կ'ապրէր հայրենի հողին վրայ, երբ այնքան ալ մտահոգ պէտք չէր ըլլար հայապահպանութեամբ, իր խօսքը ուղղելով նորահաս սերունդին, կ'ըսէր . . .

«Ախ, լեզուն, լեզուն . . . լեզուն որ չըլլայ՝ մարդ ինչի՞ նման կ'ըլլայ. մէկ ազգ պահողը՝ իր լեզուն է ու հաւատքը: Եթէ լեզու գործես, հաւատքդ ուրանաս, ո՞վ կրնայ ըսել թէ որ ազգից ես . . . Տասը լեզու սովորեցէք, բայց Ձեր հաւատքն ու լեզուն՝ Ղայիմ բռնեցէք»: Ամուր կանգնեցէք ձեր լեզուին եւ հաւատքին, եւ անոնցմով ձեզի հասած սրբազան ապրումներուն եւ հարազատ ժառանգութեան:

Այսօր, մէկուկէս դար յետոյ, «անյայտ կորած եւ անհամբաւ Արոյսեան, նոյն ուժգնութեամբ նոյն Պատգամը կուտայ մեզի, եւ թէ Հայրենիքի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, ունկնդիր իր ձայնին եւ իր Պատգամին, կ'ապրին սարսափ լեզուի կորուստին եւ հաւատքի ուրացումին, եւ կը ջանանք, պէտք է ջանանք այդ հաւատարմութիւնը պարիլ եւ մեր կեանքի յանձնառութեան վերածել:

Արդարեւ, դեռ ականջիս կը հնչէ ծերունազարդ հայրենի մտաւորականի մը տաքնապարձ՝ երբ, ի տես Հայոց լեզուի տեղատուութեան, դառնապէս կ'ըսէր ինծի. «Անասունը որ անասուն է, բնազդօրէն պայքարում է իր գոյութեանը համար: Մենք էլ, եթէ հարկաւոր է, բնազդական մղումով պիտի պայքարենք մեր լեզուի, մեր սեփական մշակոյթի պահպանութեան համար»: Եթէ հայրենի իրականութեան մէջ ապրող Հայորդին անգամ այսքան մտահոգ է Հայ լեզուի պահպանութեան համար, որքան առաւել մենք, սփիւռքի Հայերս պարտքն ու պատասխանատուութիւնը ունինք բնազդօրէն իսկ պահպանելու, պաշտպանելու մեր լեզուն . . .

Բարեբախտաբար, ամենուրեք տեսայ, որ այս մտահոգութիւնը, եթէ գոյութեան պատճառ ունի, ունի նաեւ իր դարմանը: Յարատեւ յիշեցումի գծով իսկ, արթնութիւն մը կայ, տենդ մը կայ, Հայոց լեզուն, Սուրբ Մեսրոպի այբուբենը պահպանելու: Այլապէս, ինչպէս բացատրել այս երեւոյթը՝ որ «Այբուբենը»ի պաշտամունքին կը հասնի նոյնիսկ Հայաստանի մէջ, ուր, ըսինք, հայրենի պետական պաշտօնական լեզուն ըլլալով, մեզի չափ տաքնապարձ հարկին տակ պիտի չգտնուէին . . . «Ձորի Միրօ» ֆիլմին մէջ կը վերարտադրեն Մշոյ Ս. Կարապետ վանքի դպրոցը՝ ուր վարժապետ Սահակ Հայոց այբուբենի աղօթքը կրկնել կուտայ մանուկներուն: «Կտոր մը կապրոյտ երկինք» ֆիլմին մէջ՝ Թոթովենցը պատրուակը կը հայթայթէ որպէսզի Պարբերդի ուսուցիչը այբուբենը սորվեցնէ իր աշակերտներուն: «Ռանչպարներու կանչ»ին մէջ Դաշտենց նոյնը կ'ընէ, ինչ որ Մուշեղ Գալշոյեանը պիտի ընէր քիչ մը աւելի ուշ «Մամբրէ Արքան» պատմուածքին մէջ: Այբուբենի յանձնարարական երգը:

Մամբրէ արքան Սասունցի ութունամեայ լեռնական մըն է, որ քսորէն առաջ չէր կրցած հետեւիլ իր գիւղի ուսուցչին, Տէր Յովակիմի այբուբենի դասին: Անգրագէտ՝ թողեր էր: Մշոյ դաշտն ու ծուարեր՝ Արագածի փէշերուն: Բայց իր կեանքի վերջալոյսին, Մամբրէն վերանորոգեց իր ուխտը, եւ իր թոռնիկէն սկսեց իր սորվիլ Հայոց այբուբենը, եւ այդու իր հոգու պարտքը տուել իր մանկութեան ուսուցչին: Ու հիմա, երբ այլեւս գրել գիտէր, իր մահուան նախօրեակին, իր առաջին եւ վերջին նամակը կը գրէր թալանչի Օսմանին, անոր՝ որ եկեր էր ու գրաւեր Հայոց աշխարհը, եւ Մհերի աղբիւրի անունն անգամ

փոխեր էր Բունարի: Ոչ, կը գոռայ Մամբրէ արքան, հազար անգամ ոչ: Դուն կուգաս ու կ'երթաս, բայց իմ գիւղի աղբիւր Մհերեաղբիւր է, ու Մհերեաղբիւր ալ կը մնայ:

Ահա՛ Մամբրէ արքայի պատգամը, եւ ահա Հայոց այբուբենի հրաշքը: Այսինքն Հայոց լեզուն բանալին է մեր ինքնութեան, մեր յատուկ դիմագծութեան, մեր նկարագրին, մեր էութեան: Լեզուի հանդէպ հաւատարմութիւնը, զայն Ղայիմ բռնելը, Հայոց լեզուն մեր զաւակներուն փոխանցելը, ահա մեր պարտքը, ահա մեր Հայրերուն կտակը Սուրբ:

Եւ ահա թէ ինչու՞ ես այնքան իմաստ կուտամ այսօրուան հիմնարկէին եւ ձեր վկայութեան:

Այս հիմնաբարին մէջ մենք զետեղեցինք այն ինչ որ Սուրբ էր, թանկագին՝ բոլորիս համար, բոլոր մը՝ Տաթևի վանքէն, պողոտեց մը հող Սարտարապատի ռազմադաշտէն, Հայաստանի Հանրապետութեան: դրամը, նոր դպրոցի կնիքին առաջին դրոշմը, հին դպրոցի առաջին հասցէն, այսօրուան մանուկներուն անուանացանկը, եւ անունները անոնց՝ որոնք տարիներ առաջ յանձն առած էին իրենց զոհողութեան բաժինը բերել դպրոցի հիմնադրութեան: Շա՛տ բարի ու գեղեցիկ: Բայց եթէ այս բոլորը ըրինք՝ սանկ հոգեկան բաւարարութիւն մը ստանալու, մեր պարտքը կատարած ըլլալու ինքնաբաւութեան սին զգացումին համար, ամօթ մեզի: Եթէ այս հիմնաբարը վաղը պիտի թաղենք, գերեզմաններ ու մոռնանք՝ վա՛յ մեզի:

Այս հիմնաբարը սակայն թաղուելու չէ՛ ճակատագրուն:

Մեր իղձն է, որ այս հիմնաբարը ըլլայ մեր «Տապանակ Ուխտին», թող որ այս հիմնաբարը մշտական յուշարարը ըլլայ մեր երազներուն, մեր ձգտումներուն, եւ թող որ այդ տապանակէն ճառագայթէ ՀԱՅՈՒԹեան ապրումին, Հայ լեզուի եւ մշակոյթի եւ մեր դարերու հաւատքին Լոյսը, եւ ջերմացնէ զմեզ բոլորը, ներշնչէ մեզ եւ քաղութիւն տայ մեզի յոյսով նայելու սպաքային:

Որքան երջանիկ էի ես, որ անձամբ բերի, եւ այս տապանակին մէջ զետեղեցի Տաթևեան ժայռի բեկոր մը եւ Սարտարապատի հողը: Տաթևի բարը խորհրդանշան է մեր պայքերու հաւատքին, Հայ մշակոյթին, որ մեզի տուաւ մեր Եկեղեցին՝ ինչպէս նաեւ մեր սեփական հոգեւոր մշակոյթին, աղօթքին եւ մանրանկարին, ճարտարապետութեան եւ երաժշտութեան: Սարտարապատի հողը յայտարարն է այն կամքին՝ որով, մեր պատմութեան ճակատագրական մէկ պահուն, մեր ժողովուրդը ծառայաւ իրեն յատկացուած բաղդին, պատմութեան, թուրքին ու բոլոր իր թշնամիներուն, եւ ո՛չ ըսաւ իր մահուան, եւ Մայիսեան առաւօտ մը կրցաւ բանալ հորիզոնը նոր արշալոյսներու, որուն տեսիլքին զինուորեալներու փաղանգ մը կայ այս սրահին մէջ: Տաթևեան հաւատքով եւ սարտարապատեան քաղութեամբ է որ կ'ուզեմ որ ոգեշնչուիք բոլորդ անխտիր, եւ ըլլաք ու մնաք հերոսական ժառանգորդները մեր հայրերուն եւ այդ ժառանգը պահէք, արժանի ըլլաք ձեր կոչումին, եւ ձեր սերունդի պարտքը լիովին տաք ձեր յետնորդներուն, այնպէս մը ապրելով՝ որ ձեր զաւակներուն վրայ չբարանա՛յ Հայոց լեզուն, ձեր օրով չկարուի ոսկեղծեան մեր պատմութեան:

Հիմնաբարի օրհնութեան այս օրուան առթիւ, յանուն Ազգային Առաջնորդարանի եւ Ազգային Իշխանութեանց, մեր ջերմագին շնորհակարարութիւնը՝ Հ.Օ.Մ.Ի Ամենօրեայ դպրոցի Ծինութեան Յանձնախումբին:

Օրհնութիւն Լեւոն եւ Փերուզ Պապայեաններու յիշատակին եւ շնորհակարարութեան՝ անոնց կամքը գեղեցկապէս իրագործողներուն:

Շնորհակարարութիւն Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քուրեաններուն, անոնց՝ որոնք հաւատքով, յոյսով եւ սիրով նայեցան այս դպրոցին, եւ իրենց իշխանական նուիրատուութեամբ ներշնչում եւ ոյժ տուին ձեզի, ծրագրուած ժամանակէն ալ առաջ հիմքերը դնելու Հայ կրթութեան նոր օճախ մը, Սեբրոպեան այբուբենի յանձնարարական երգին ընդմէջէն:

Book Review:

David of Zeitun, THE INTERPRETATION OF GRAMMAR, Edited and explicated by Yervant G. Melkonyan (A Publication of the Hrachya Adjarian Linguistic Institute, Yerevan, Soviet Armenia, 1981. 187 pp.)

Let me begin this review of an academic book in an unorthodox manner, by telling a personal anecdote. The day before the book under review here came into my hands, I was in New York in order to attend a reception held at the Prelacy in honor of Dr. Vartan Gregorian, who has temporarily relinquished the Tarzian Chair of Armenian and Caucasian studies at the University of Pennsylvania in order to assume a position of even greater responsibility: that of President and chief executive officer of the New York Public Library, which, as Pierre Papazian noted in his introduction, is second only to the Library of Congress in terms of its holdings and of the access it provides to the intellectual heritage of the world. Afterwards, as I stood with Mr. Gregorian and Ms. Nancy Kendoian, who works in the maps-division of the Library, I thought over some lines that His Grace, Bishop Mesrob Ashjian, had quoted. Those lines have a special poignancy now; in them, a nameless scribe begs future readers to cherish the work he has just produced, to accept the special grace it carries down through the centuries, and to ransom his manuscripts, should unbelievers seize it, just as one would ransom a relative or friend. Today, as I sit down to review David of Zeitun's *Interpretation of Grammar*, it seems to me particularly fitting that I heard those lines at the beginning of an evening in honor of a man who must rescue from economic hardship and organizational neglect the endangered birthright of generations of average Americans. I felt proud that an Armenian like Professor Gregorian had shouldered the burden of that rescue.

On a smaller scale, Yervant Melkonyan has carried out a similar task of rescue in editing this relatively ignored manuscript. His act of scholarship is an archetypal one for the Armenian scholar and intellectual, whose past, when it has not been lost in the fires that destroyed the libraries of countless monasteries, is often shrouded by dust and mystery.

We know something about David of Zeitun, because various other writers mention him in passing, thus providing the fragments and crumbs of information which Melkonyan has scrupulously put together. He was born around 1535, studied and served in various minor positions in Cilicia and the heartland of old Armenia, but became prominent when he was called to direct the school attached to the St. Asdvadzadzin Church of Lvov, Poland, probably in the late sixteenth century. He taught and wrote there for the rest of his long life and died in 1619. He authored a chronicle in addition to the work under review, but he has been almost unknown and neglected until now, because no one had prepared a comparative and scholarly edition of his text. Mr. Melkonyan has done so, utilizing eight of ten available manuscript copies. A minor but significant footnote to his work points out that he was not able to use the copies at the Vienna Mekhitarist manuscriptorium, because he was working so far away in Yerevan, and because the microfilm copies of those manuscripts did not arrive until it was too late and he had finished his work. To anyone familiar with the conditions under which Armenian scholars must work, and above all under which the aging, impoverished but dedicated order of Vienna Mekhitarists fights a battle to preserve its irreplaceable collection of manuscripts and newspapers, all this has a painful ring. There is money to build every kind of building imaginable, it sometimes seems, and to publish the rantings of anyone who can put four lines down on paper. Yet no individual or organization has the foresight and leadership to rescue the extraordinarily valuable information mouldering away in Vienna, and spend the money to make it available on microfilm.

In the face of such deficiencies and difficulties, Mr. Melkonyan triumphed and produced this scrupulous edition of David of Zeitun's grammar. Since its content is highly technical and inaccessible to most people not strictly trained in linguistics and philology, a review like mine is rather an occasion to salute the work itself than a critical explication of its contents.

At the time David of Zeitun worked—and really down to the nineteenth century—grammar was central to, and almost identical with all study of language. Separate disciplines such as semantics and phonology did not exist then, as evidenced by this book's coverage of just such matters as *henschunapanootyun* (phonology) under its title, which describes it as a grammar. The work is really an encyclopedic textbook for the teaching of Armenian language at the advanced level. Mr. Melkonyan shows that such major figures of Armenian scholarship as N. Adontz were misled by a hasty and partial reading of manuscripts into attributing the work of David of Zeitun to “another” figure, David of Amit. Adontz was also mistaken, Mr. Melkonyan shows, in claiming only one previous source for David of Zeitun's work. In an impressive and convincing set of comparisons of actual textual passages, Mr. Melkonyan shows that David of Zeitun was one of a long line of Armenian grammarians, whose genius consisted in creative adaptation. Using the grammars of Hovhannes Belouz Yerzenatzian and of Hovhannes Dzordzoretzi (the latter more than the former), David of Zeitun created a text which looks rather like a dialogue or a catechism. Questions and answers follow each other. The earlier and easy questions are of a general sort (e.g. “what is grammar?”) while the later ones are detailed and give examples, even hinting at possible exercises.

As Mr. Melkonyan states, David of Zeitun shows a modesty, indeed a humility which undervalues his own contributions to the work of older scholars. Translated loosely, the grammarian wrote: “The passages which were long and would bore the reader, I abbreviated;

(Continued on page 4)

Book Review

(Continued from page 3)

those which were too short to express clearly the thought they contained, I expanded moderately." One wishes the same kind of thoughtful adaptation were more current, then or now. At any rate, as Mr. Melkonyan shows, too many scholars have been willing to accept this modesty at face value. Actual comparison of the detailed texts show that David of Zeitun was a thoughtful and resourceful adapter, who added much of his own devising, and who took his didactic function very seriously. To understand the importance of this function as David of Zeitun performed it, we must step back for a moment and see his work in the context of the development of the Armenian language and the Armenian people.

The invention of the Armenian alphabet in 404/406 AD unleashed the intellectual energies of the Armenian elite in a way that has not ceased to make us marvel. Much of that intellectual vigor took a characteristically linguistic form. It is not often understood by Armenians that Mesrob Mashdotz's greatness as a scientist—in the older, intellectual sense of that term—resides in his achievement as a conceptualizer of phonetics. His ability to think of the Armenian language as a system of phonemes, and to create a perfectly phonetic alphabet for that language, is stunning in the context of his times. When I was a graduate student in Comparative Literature at Brown University, I took a course with Professor Roman Jakobson (visiting from Harvard); he is arguably one of the two greatest and most respected linguists now living. For a term paper, I told him, I would like to write about the Armenian alphabet. "Ah!" he said, "You want to write about Mashdotz, eh?" In various conferences, he had heard Soviet Armenian linguists discuss the achievement of Mashdotz, and was much impressed by it. At any rate, my point is that Mesrob Mashdotz's work has a scientific-linguistic value apart from its understandable emotional and nationalistic significance for us as Armenians. Under the influence of men like him, the next generation of young Armenian scholars turned to Greek masters, and to the standard grammar of Dionysus of Thrace, which was rendered into Armenian, probably by the mysterious and much celebrated Tavit Anahaght, around 475 AD.

From that point on, a series of Armenian grammarians kept trying to live up to the achievement of classical Greek grammar. Its so-called "universal" principles were not, of course, "universal." Even Noam Chomsky, the giant of current linguists, has difficulty creating a universal grammar. The Armenian grammarians wanted to understand the principles that governed their own language by adapting the general and hugely prestigious findings of Dionysus of Thrace to Armenian; at the same time, they wanted to create textbooks for the teaching of *krapar*, which were called "grammars" (*keragan*). After Anahaght, there was the anonymous (*Ananoun*) worker of the early Middle Ages, then Movses Kertogh, Sdepannos Syunetzi, Hamam Areveltzi, Krikor Makisdros, Hovhannes Belouz Yezengatzzi and Hovhannes Dzordzoretzi. From the early middle ages to the sixteenth century, their versions of Dionysus of Thrace became increasingly detailed and well-adapted texts for the teaching of classical Armenian. All are related to each other; none is wholly original.

There was, however, a major problem by the sixteenth century, and it's a problem that has a very familiar ring to us today, here in the North-American diaspora. By the year 1600, a substantial number of Armenians—about a million—lived outside the borders of historical Armenia. They lived in Giligia, in northern Iran (after 1604, they were to live everywhere from Isfahan to Calcutta as well). In the west, their trading colonies stretched all the way to Amsterdam. Specifically, in Lvov and throughout the then-powerful realm of Poland, there lived several hundred thousand Armenians, many of whom were artisans. Their community was led by merchants who traded with the Tatars of the steppes, with Iran, and beyond, with India and China. They spoke Armenian, various Mongol-Tatar languages, Persian, Turkish and who knows what else. The Armenian they spoke at home was on its erratic, zigzagging way towards what we speak now, but was about as far from it as it was from *krapar*. It certainly was not *krapar*, and since the early fourteenth century some major poets had written in what we now call *michin hayeren* or Middle Armenian.

Then as now, the educators of the Armenians of the Diaspora were in a quandary. The old textbooks were there, as they are now, but no matter how splendid their achievement, they would not serve under new conditions. Anyone who has worked with the Armenian National Education Committee, as I have, knows the daily agony of teachers trying to inculcate Armenian language and values to Armenian children in Saturday schools while armed with old textbooks. David of Zeitun, in his school in Lvov, teaching future clerics, and the children of merchants and prosperous artisans, knew a similar dilemma. His solution is this adaptation of older grammars (read "language textbooks.") In it, words or proverbs for Kipchak (a Mongol-Tatar language of the Crimean and south Ukrainian territories in those days) replace some of the older examples in *krapar*. Questions are asked differently, answers given differently.

This work, then, is a victory for the adaptive mind of the Armenian in his ever-changing Diaspora. Let me conclude by saying, briefly, that the odyssey of its editor represents a similar triumph. Yervant Melkonyan is one of those Middle Eastern Armenians who chose, in full adulthood, to return to Soviet Armenia. Having studied at the Tbrebank or Seminary of Antelias, he left in the mid-sixties to study in Soviet Armenia, where he remains and continues his scholarly work, which is not



“PAREGENTAN II” To Raise Funds for Prelacy Educational Programs

February 19, 20 and 21 Sheraton Mansfield Inn (off Route 95 in Mansfield, Mass.)

“Paregentan II” weekend package includes: three days, two nights, two dinners, two breakfasts. Also, a reception on Friday evening, an Armenian play, Armenian pool party and Saturday night dance, art exhibit by artists Sumbat Kiureghian and Garabed Saljian, Video Projection of Armenian films and bookfair.

Saturday/Sunday plan includes: Armenian play, Armenian pool party, one dinner, Saturday night dance, art exhibit, video projection of Armenian films and bookfair.

The drawing of the 6th annual raffle will take place during this weekend. Raffle tickets may be purchased from all local trustees, delegates, church office and the Prelacy offices.

Reserve early. \$225 for the weekend package for two persons; add \$135 for triple occupancy. Saturday/Sunday for two persons, \$150. Add \$75 for triple occupancy. Saturday night dance only \$10.00 donation.

Help the Prelacy Educational Fund by purchasing a raffle ticket and plan to attend “Paregentan II” when culture and friendship will prevail in a superb atmosphere. Send \$25.00 deposit per person, payable to Armenian Apostolic Church of America and mail to: Sts. Vartanantz Armenian Apostolic Church, 402 Broadway, Providence, Rhode Island 02909.

Sponsored by the Prelacy's Ways and Means Committee.



Armenia — Past and Present by Elisabeth Bauer with photographs by Jacob Schmidheiny

Published by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, this volume is already a best seller. Experience the unique land around Mt. Ararat, how it came to be, how it was, and how it is today. One hundred eighty pages with 65 color photographs, 90 black and white photos and illustrations and 15 maps. Hardbound with color jacket.

Please send me \_\_\_\_\_ copies of Armenia—Past and Present. Prepublication price: \$27.50 until December 31, 1981. After January 1, 1982: \$32.00. Please add \$2.00 per copy for postage and handling.

Enclosed is my check for \$ \_\_\_\_\_
Name \_\_\_\_\_
Address \_\_\_\_\_
City, State, Zip \_\_\_\_\_

If you wish gift copies sent please list names and addresses on a separate sheet. For quantity discounts (more than three copies), contact the Prelacy.

Prelacy of Armenian Apostolic Church of America 138 East 39th St., New York, N.Y. 10016

only to salvage the knowledge of the past but also to shed some light on difficulties that plague us now, as a Diaspora, in much the same way that they plagued us in 1600 AD. Their success then gives hope to us for our possible success now and in the near future.

Khachig Tololyan Wesleyan University Middletown, CT.

Կաղանդի Պատմութիւն

շար. էջ 2էն

սուած երկար՝ հինկեկ զգեստի մը ծալքերուն մէջ, թաթիկները յարգալիբ փակցուցած կողերուն, եւ որու աչքերը, քաղցր դէմքի մը վրայ լայն բացուած սեւուլիկ բարի աչքեր, զարմանքով լեցուն, կը բարձրանային դէպի մեզ, փոխն ի փոխ:

Կը հասկնա՞ր արդեօք լսածները. չեմ կարծեր՝ հագիւ հինգ տարեկան ըլլալու էր. բայց կը յիշեմ որ մանկական կուրծքէն փոքրիկ հասաչ մը թուա եւ աչուկները աւելի փայլեցան՝ երբ մեծ մայրը չոր ու սկրուտ ձեռքը դրաւ իր գլխուն:

—Ասի իմ թո՞ւն ի. . . Հեծեց պտուղ խեղդուկ, գայն կրկին ծանօթացնելու պահանջը զգալով. եւ զարեցաւ խօսելէ:

Ըսեր, պատմեր էր ամէն բան, գրեթէ մէկ շունչով, ու հիմա անշարժ կը կանգնէր դէմս:

Լուռ էինք, երկուքս ալ, ճնշուած մեր զգացումներուն եւ մտածումներուն խորը, իսկ երախան կասկածոտ ու երկչոտ՝ զինք շրջապատող մթնոլորտէն:

—Անունդ ի՞նչ է, հարցուցի մեղմ, փորձելով խցել լուսթիւնը:

Եւ ճակատը շոյեցի:

Ցնցուեցաւ յանկարծ, ջերմութեան ալիք մը խուծեց դէպի տփոյն դէմքը եւ կուրծքը սկսաւ ելեւէջել սարսափահար թռչնիկի մը կուրծքին պէս:

Որքա՞ն զուրկ էր մնացած գուրգուրանքէ, Աստուած իմ. . . :

Եւ սակայն յաջողեցաւ պատասխանել ցած եւ տարիքին համաձայն քիչ մը թաւ ձայնով մը.

—Պայծառ:

Իրա՛ւ պայծառ էր այս մանուկը:

—Աղուոր անուն է, ըսի մազերը փայփայելով. կը սիրե՞ս դարոցը:

Չպատասխանեց այս անգամ, բայց իր ակնարկը ոչ թէ մանուկի՛, այլ հասո՛ւն աղջկայ մը ակնարկը հիմա, անբացատրելի յուզումով մը լեցուն՝ մեծմօր դէմքին կառչեցաւ:

Լուսթիւնը կը կրկնուէր:

Ու կը յիշէի, անակնկալ կերպով մը ահա, թէ որքա՞ն տխուր դէպքերու, ընտանեկան ողբերգութիւններու, կամ ի՛նչ լուռ ցաւերու ակնաստես էի եղեր պաշտօնիս բերմամբ, վարժարանի մը մէջ՝ ուր թիւով փոքր՝ բայց ցեղային վիշտը շալկած անպայմանօրէն, անխուսափելիօրէն. . . : Ի՛նչ մեղք: Եւ կաղանդի բացառիկ այս սօսին, երբ ամէն մարդ քիչիկ մը գոնէ կ'ուզէր մոռնալ իր ցաւը, զուարթ բազմութեան եւ խայտացող մանուկներու կարգին իսկ պիտի ըլլա՞ր ուրեմն մէկը, «ճիտ ծուռ» մը, որ արիւնէր մեր հոգին. . . :

Չեմ գիտեր, լուսթիւնս արդեօք կասկած ներշնչեց, թէ չէի կրնար վարժարան ընդունիլ երախան, թերեւս անոր համար՝ որ կը խորհէի թէ վճարում պիտի չըկարենար ընել: Խե՛ղճ կին. պիտի չհասկնար նոյնիսկ թէ կարելի չէր ընդունիլ աշակերտ մը, վերաբացումէն ետք՝ յապաղած այսբան: Թէեւ փոքրիկը մանկապարտէզի կը պատկանէր արդէն:

Ու համոզուած մերժուելու կասկածին մէջ, մօտեցաւ քայլ մը, վճռական շարժումով քաշեց մատանին հանեց մատէն, ու նայուածքը անթիթ՝ երկարեց ինծի:

Ուսուցչական շրջանէս, կը խոստովանիմ, շատ դէպքեր կան որոնց յիշատակը դեռ կը տատապեցնէ զիս. բայց անցնող տարիները, երկա՛ր տարիներ այնբան, չկրցին մոռցնել այս մէկը որ տեղի ունեցաւ տեսչական սենեակիս մէջ:

Պարզ օղակ մըն էր, սեւցած ու ձեւազերծ, ամուսնական «գեղջուկ» մատանի մը անարժէք մետաղէ, զոր կուտար ինծի, ամէնանուիրական յիշատակէն զրկելով ինքզինքը, մանուկի մը համար՝ որու նկատմամբ պատասխանատուութիւն կը զգար, որ իր ամէն բանն էր կեանքի մէջ: Եւ կուտար սիրով ու հպարտութեամբ, գիտակից իր գոհողութեան, մարած աչքերուն սրտառուչ ակնարկը միեւնոյն իմիններու խորը, ուզելով հասկցնել թէ աւելի թանկարժէք բան մը չունէր տալիք աշխարհի վրայ, թէ ես պիտի զգայի՛ պէ՛տք էր զգայի այդ: Թոռնիկը արձանագրուելու էր: Առանց ատոր՝ ա՛լ ետ չէր կրնար տանիլ գայն:

Մատանին մերժեցի: Եւ թոռնիկը՝ արձանագրուեցաւ:

Խե՛ղճ կին. միակ բառ մը չլսեցի այլեւս իրմէ: Ոչ իսկ շնորհակալութեան: Օղակը անցուց մատին, կբած, զողոջուն, իբր թէ ընութեան մեծագոյն աղամանը նուիրած ըլլայի երեսն եւ դէմքը, պրկուած մկաններով, կախուած մնաց ձեռքին վրայ. . . : Չըմաջողեցաւ բարձրացնել նայուածը, պղտոր, երջանկուլթեամբ իսկ ցաւազին, ու մինչ փոքրիկը դէպի դուռ կ'առաջնորդէր, կանգ առաւ վերստին, զարձաւ ինծի եւ իր տանջուած դէմքին նշմարեցի տարօրինակ արտայայտութիւն մը, ժպիտը թերեւս՝ շատոնց մոռցուած, որ բառերու պէտք չունէր խօսելու համար. . . :

Դուրսը, նրբանցքներու մէջ, մօտեցող կաղանդի մը զուարթ աղմուկը կ'արձագանգէր տակաւին:

ՍՕՆԱ Ն. ԹՆԿԸՐԵԱՆ

1 Դեկտ. 1981

Փօրէսթ-Հիլզ, Ն. Ե.

ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒԻ

Պրն. Եղուարդ Գալփայեան կը փնտտէ իր գարմիկը Պրն. Ջարմայր Զօպանեանը, որ տարիներ առաջ գաղթած է Պոստոն: Ջարմայր գաւակն է Գրիգոր Զօպանեանի, որ Պոլսոյ մէջ Արամ Մնակեանի թատերախումբի նախկին անդամներէն մին եղած է: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ պահել Նիւ Եորքի Ազգ. Առաջնորդարանին հետ (212) 689-7810: